

Kalatalousalue on kalastuslain (379/2015) 23 §:ssä määritelty julkisoikeudellinen yhdistys, jonka tarkoituksena on kehittää toimialueensa kalataloutta ja edistää jäsentensä yhteistoimintaa kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoidon järjestämiseksi sekä toimia toimialueensa kalatalousedun valvojana. Kalatalousalueen jäseniä ovat alueen kalastusoikeuden haltijat, jollaisia ovat muun muassa kaivoslain (10.6.2011/621) 5 §:n 2. momentissa tarkoitettujen yhteisen alueen osakaskunnat, sekä valtakunnalliset kalastusalan järjestöt. Kalatalousalue hoitaa julkisia hallintotehtäviä kalastuslain 29 §:n nojalla virkavastuulla. Ounasjoen kalatalousalueelle on ensiarvoisen tärkeää, että Ounasjoen vesistö on erinomaisessa tilassa ja vesistöjen, soiden ja metsien ennallistamisen edistäminen on kalatalousalueen velvollisuus.

Ounasjoen kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma on kalastuslain (379/2015) 35 §:n edellyttämä ja lain 36 §:n sisältövaatimusten mukainen ehdotus käyttö- ja hoitosuunnitelmaksi Ounasjoen kalatalousalueelle. Käyttö- ja hoitosuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden avulla turvataan kalastuslain 35 § mukainen kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto ja käyttö sekä biologinen monimuotoisuus, ja edistetään vapaa-ajan sekä kaupallisen kalastuksen toimintaedellytyksiä Ounasjoen kalatalousalueella.

Käyttö- ja hoitosuunnitelmassa todetaan, että Ounasjoen vesistön **hajakuormitus** on lähtöisin pääasiassa valtion ja yksityisten maiden metsätalouden ojituksista, perkauksista ja muusta maanmuokkauksesta. Haitallisin vaikutus kohdistuu pienvesiin, erityisesti harjuksen ja paikallisen taimenen (tammukka/purotaimen) elinympäristöihin, joiden uomia metsä- ja suo-ojista kulkeutuva kiintoaine ja humus liettää ja tukkii. Voimakas ojitus heikentää myös alueen vedenpidätyskykyä, mikä äärevöittää ali- ja ylivirtaamia. Ojitusten ja ojien kunnostusten vesistövaikutukset jatkuvat vuosikymmeniä, joten jopa vanhat ja syöpyneet metsäojat kuormittavat vesistöjä edelleen ja aiheuttavat kalataloudellista vahinkoa.

Metsätalouteen liittyvät ojitusten, lannoituksen ja uudishakkuiden ohella muuta vesistöihin paljon vaikuttavaa toimintaa, kuten metsätieverkoston ylläpitoa, vesistöjen ylityksiä, peruskorjauksia ja uusien teiden rakentamista aikaisempaa suuremmille autoille ja raskaammille kuormille. Nämä tekijät saattavat lisätä mm. vesistöjen kiintoainekuormitusta ja uomien hiekoittumista ajallisesti tai alueellisesti. Käyttö- ja hoitosuunnitelmassa todetaan, että edellä mainituista syistä johtuvia kalataloudellisia vahinkoja vesistöissä tulee ehkäistä ja korjata aikaisempaa tehokkaammin ennallistamistoimenpiteiden.

Osa Ounasjoen valuma-alueen vesistöistä on luokiteltu Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoidon toimenpideohjelmassa ns. riskivesistöiksi. Riskivesistöillä tarkoitetaan sellaisia virta- ja järvesiä, joiden tila on vaarassa muuttua hyvästä tai erinomaisesta ekologisesta tilasta¹ heikompaan suuntaan.

¹

Virtavesistä riskivesiä ovat mm. Ala-Kerpuajoki, Raudastenoja ja Paskaoja, jotka ovat paikallisen taimenen elinaluetta, sekä Taapajoki, Loukinen ja Seurujoki, jotka ovat tärkeitä harjus- tai taimenvesiä. Riskivesiä ovat myös Marrasjoki ja Molkojoki, jotka ovat potentiaalisia lohijokia. Riskitekijöitä näillä alueilla ovat metsätalous, rakenteelliset muutokset ja kaivostoiminta. Erityisesti näiden vesistöjen osalle on kohdistettava ennallistamistoimenpiteitä niin valuma-alueille kuin itse virtavesiuomaan.

Kansallisessa ennallistamissuunnitelmassa Lapin virtavedet tulisi nähdä paitsi luonnon monimuotoisuuden myös vaelluskalakantojen, virkistyskäytön, kalastusmatkailun, saamelaiskulttuurin ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta strategisena kokonaisuutena. Käytännössä tämä tarkoittaa erityisesti jokien ekologisen kytkeytyneisyyden palauttamista, virtavesikunnostuksia sekä valuma-alueiden ennallistamista laajoina vesistökohtaisina kokonaisuuksina

Jäsenmaat on veloitettu kartoittamaan pintavesien kytkeytyneisyyden keinotekoiset esteet ja tekemään suunnitelman tarpeettomien esteiden poistamiseksi. Lapissa pintavesien keinotekoisista kytkeytyneisyyden esteistä merkittävimmät ovat vesivoimalaitokset, joita on Tornion-, Kemijoen ja Inarinjärven vesistöissä. Vesivoimalaitosten yhteyteen on tehtävä toimivat ohitusuomat, joiden kautta kalojen ja muiden vesieliöiden vaellusyhteydet palautuvat Lapin vesistöissä. Muutoin Lapin pintavesien kytkeytyneisyys luonnon monimuotoisuuden kannalta parhaalla mahdollisella tavalla ei tule toteutumaan. Kalatiestrategian tavoitteiden saavuttaminen Ounasjoella riippuu vaellusyhteyksien rakentamisen edistymisestä Ala- ja Keski-Kemijoella. Vaelluskalakantojen elvyttämistä Kemijoen vesistössä voidaan pitää osana kansallisen vesienhoidon tavoitteita.

Vesivoimalaitosten lisäksi merkittäviä vesistöjen kytkeytyneisyyden esteitä ovat tierummut. Lapissa tierumpukartoituksia on tehty eri projektien yhteydessä Ala-Kemijoella, Tornionjoen vesistössä sekä Inarinjärveen laskevissa virtavesissä. Kartoituksissa on havaittu, että noin 40 % tierummuista muodostaa kaloille ja muille vesieliöistölle vaellusesteen. Ounasjoen vesistössä on selvitetty olevan 960 tierumpua, joista 384 on edellä mainittujen kartoitusten perusteella osittain tai kokonaan kalojen vaellusesteitä. Useimmat vesimuodostumien kytkeytyneisyyden esteinä olevat tierummut sijaitsevat metsäautoteillä. Haitallisia tierumpuja on sekä valtion että muiden maanomistajien mailla. Lapissa tierumpukartoitukset tulee tehdä vielä Ounasjoen, Keski- ja Ylä-Kemijoen alueilla.

Lapin vesistöissä on ollut uittoväyliä noin 10 000 kilometriä. Uiton loputtua väylien uittosäännöt on kumottu ja koskialueita on valtion toimesta kunnostettu. Kuitenkin 1970 ja 1980-luvun koskikunnostuksia ei tehty riittävällä tehokkuudella, sillä jokiin oli jätettävä kriisiajan uittoväylä. Näitä uittoväyliä on Ounasjoen, Kemijoen, Kitisen ja Luiron sivuvesissä noin 2 400 kilometrin matkalla. Näiden sivuvesien kunnostustarve on kartoitettava. Valtion vesialueilla tehtävät kartoitukset tulee olla Metsähallituksen vastuulla ja muilla vesialueilla kartoitukset tulee tehdä elinvoimakeskusten johdolla.

Ounasjoen kalatalousalue pitää kansallista ennallistamissuunnitelmaa ja sen mukaisia toimia erittäin kannatettavana hankkeena.